

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrto leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrto leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 10. marcija 1880.

Obseg: Vzéba sadnega drevja. (Konec.) — Kako in kedaj postane naše ljubljansko močvirje popolnem rodovitna zemlja? — Ovčji jeterni metulji ali metljaji. — Gospodarske novice. — Važnost vode za rastlinsko življenje. (Konec.) — Pravoslaven pogreb. — Še nekoliko besed o gosp. Levstikovem „nauku slovenskim županom“. — Mnogovrstne novice. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Vzéba sadnega drevja.

Poslal dr. M. Godec, pomorski zdravnik, iz Smirne.

(Konec.)

Vendar ostri mraz ni napravil našemu drevju samih pók; večja škoda, katere zdaj še ni zapaziti, pokazala se bode na spomlad in poleti. Tù imam v mislih vzébo skorje in ličja drevesnega in po nekoliko tudi mlajših drevesec.

Drevesa, katera so pozno izgubila listje, še le tedaj, kedar je prijel prvi hudi mraz, drevesa, ki so z listjem vred še rastla, dokler ga jim ni odvezel mraz, vsa so vzébla na konci vej, ker še niso dorastla in so bila še mehka. Take vzébene veje, katere listja v spomladi nimajo ali jim poganja samo rumenkasto listje ter jim skorjo prerašča mahovje in gobe, naj se kar najbrž môči odrežejo prav do zdravega lesa.

Da li so mladike vzebene, to lahko izpoznaš, ako jim prerežeš kožo. Če se ti pokaže na ličji in najmlajšem lesnem skladi namesto belkaste neka sumna rudečkasto-žolta ali rujava bôja ali pa same rudečkasto-žolte pike, to svedoči, da so mladike vzéble.

Nekatere vrste sadnega drevja se bolj upirajo mrazu nego druge. Mnogo vrste hrušek so zelo občutne za mraz, na priliko, neka stutgartska vrsta („Stuttgarter Gaishirtenbirn“), ki je popolnem vzébla. Hruške, cepljene na kutine, je tudi zima jako potrla. Manj je bilo škode jablanam; le beli zimski „Calail“ in „St. Sauveur“ sta precej trpela, kolikor vem do sedaj. Breskve pod prostim nebom so vzéble do tál.

O tej vzébi ne pričajo zgolj mladike, sušeče se na koncéh, temveč tudi pri posamesnih drevesih in vrstah vidijo se líse po débli in po vejah. To je najnevarnejše drevesnim vrstam, katere so pozno na jesen končale svojo rast, a tudi drevju, ki ima gladko skorjo in hitro žene kvišku.

Ako prav sedaj še na takih drevesih ničesar sumnjivega ne opazimo, dasiravno nosijo uže v sebi smrt, vendar veleva skrbnost tudi tû, da se tako drevje na spomlad do dobra preišče. Naredi zato na deblu nekoliko plošnatih vréz v skorjo, in ako vidiš, da imata ličje in belina belkasto bôjo, kaže ti to, da drevó ni oškodovano; — ako se pa v vrézih pokažejo rudečkasto-žolta ali rujava barva ali samo rudečkasto-žolte pike, drevó je vzébeno, in brž mu pomozí. To storiš,

če drevesu puščaš ali mu olupiš po nekaterih krajih skorjo nizdolu po débli in ga potlej zamažeš. Tako izpuhteva vodeni sok, kateri se je v mrazi nabral po stanicah in pod skorjo. Belina in stržén potem skoro zacelita deblo; vzraste mu nova skorja. S tem načinom vzbujajo se drevó zopet v novo življenje.

Zmrzlinke ploče na skorji drevesni, velike od 1 palca do 25 cm. napravijo se vsako zimo na deblih gladkih, polnih, mehkih dreves. Ako se ne gleda na to poškodovanje, zamrè skorja, vzrastejo po njej gobe, in izgublja se čem dalje tem bolj, vidijo se goli kraji na débli in belina po njem. Zdravilo tej bolezni je: Poveži mlado drevó s slamo ali ga pobeli z apnom itd.

Ranjeni kraji se zdravijo, ako vrežeš z ostrim nožem kožo na debli do zdravega dela, potlej na lahko olupí mrtvo skorjo ali pa izreži iz nje podolgaste kosove ter zamaži dotična mesta. Iz robov zdrave skorje in iz beline začne rositi sok in deblo je skoro zdravo. Ako so drevesca, posajena leta 1878/79., ki so pozno začela odganjati in bila še sočna, ko je pritisnil mraz, treba je vse vzébene dele porezati in mesta zamazati, a skorji, kjer je poškodovana, mora se puščati.

Ako se bodo dragi mi rojaki ravnali po teh svetih, opirajočih se na moje izkušnje, rešijo si tako po vzébi poškodovano sadno drevje.

V Smirni 21. februarja 1880.

Kako in kedaj postane naše ljubljansko močvirje popolnem rodovitna zemlja?

(Konec.)

Mnogokrat se sliši beseda: „Ljubljansko močvirje bo še kedaj drugi Banat“. Res je, da se včasih na njem uže precej pridela, vzlásti če se je požig mahú dobro obnesel in je kmalu potem deževje nastopilo, ki je varovalo, da obilnega pepela vetrovi niso mogli odnesti. Al prezreti ne smemo, da pogoj dobre letine je vsakako pravilno vzdržanje vodotokov (kanalov), katero veliko stroškov stane in tako dohodke močvirja zelo zmanjša; zraven tega je pa tudi pomisliti, da bo enkrat in na več krajih močvirja zginila šota in tedaj bode konec požiganju mahú, kar že dandanes na nekaterih krajih vidimo, kakor na pr. v Vnanji Gorici.

Kedar pa pepel ne bode gnojil močvirnega zemljišča, bode mu drug gnoj potreben. Zato bo pa treba, da posestniki močvirja več živine redijo, katera pa bode tudi več klaje potrebovala, in sicer posebno

trave in sena. Kako pa si to pridelati? Nikakor drugače, kakor s tem, da čez travnike napeljujemo vodo po izgledu gospodarjev v Lombardiji na Laškem.

Morebiti se nam pozneje prilika ponudi, da bomo bolj na drobno popisali laško namakanje travnikov; za zdaj naj zadostuje našim bralcem, da jim povemo, kaj je o tem uže pred mnogimi leti pisal za kmetijstvo zelo zaslužni mož in slavni pisatelj dr. Burger, ki je laške naprave za močenje travnikov sam ogledaval in videl njih čuda veliki vspeh. Pisal je tako le:

„Laški kmetovalci pa so šli še dalje; premišljevali so in skušali ter iznašli zimske senožeti (prati a marcita), katere dajejo celo zimo travo za klajo govedom. Tako je mogoče bilo imeti veliko število živine, namolzti obilo mleka in delati iz njega sir, ne le za domačo potrebo, temveč tudi za prodaj v tuje dežele, ki jim je vsako leto donesl 1 milijon in 200.000 gold. Take senožeti pa narejajo tako, da voda na njih nikjer ne zastaja, ampak se čez senožeti vlije in odteče. Če pozimi toplota tudi več stopinj pod ničlo na termometru pade, ali če tudi sneg pride, vendar voda ne zmrzne zato, ker nagloma odteče, in trava, ki jo kosijo januarja meseca, izraste 4 do 6 palcev visoka. Vode potrebujejo tako ravnane senožeti leto in dan veliko, a tudi pridelek trave na taki zimski senožeti je sila velik, kajti kosijo jih 5—8krat na leto in na enem oralu pridelajo vsako leto 714 centov trave ali 142 centov sena. Zato pa ima tudi tam en oral take senožeti vrednost kacih 2600 glđ.“ — Tako piše dr. Burger o veliki koristi močenja travnikov na Laškem.

Se ve da podnebje naše dežele je vse drugačno, kakor na Laškem in da po takem pri nas ne moremo pričakovati tolikih košenj, vendar bo to uže velika dobrota za nas, če namesti slabeje trave pridelamo žlahnejo in pa take boljše trave veliko več kakor dozdej.

Da pa moremo vpeljati dobro močenje travnikov po izgledu laškega, treba nam je izvedenca, ki take naprave pozna in jih je uže sam naredil. Potreba je pa tudi, da se naprave za namakanje senožeti ob enem vpeljejo z napravami za osušenje zato, da eno ne ovira drugega. Po vsem tem je jasno, da se obojno delo mora pod vodstvom izvedencev ob enem pričeti zato, ker se eno z drugim vjema, in da mora odboru, kateremu je izročena skrb za obdelovanje ljubljanskega močvirja, zdaj skrb biti, da dobí možá, ki je dejansko izveden o močenju na suho dejanega močvirja. S tem še le bode mogoče, vsaj nekoliko vresničiti ono veselo prerokovanje, da utegne naš mah kedaj še Banat za kranjsko deželo postati.“

Živinozdravniške stvari.

Ovčji jeterni metulji ali metljaji.

(Vprašanje in odgovor.)

Vredništvo „Novic“ je prejelo sledeči dopis:

„Imel sem nedavno priliko, opazovati neko ovčjo bolezen, po kateri ovce poginejo. Ta bolezen je pri nas znana pod imenom „ovčjih metuljev“ zato, ker se nahajajo v jetrih po 15 mm. dolgi in po 10 mm. široki in plošnati črviči, ki so ravno take barve kakor jetra. Ker se je uže večkrat pripetilo v našem kraju, da poginejo ovce po tej bolezni, obračam se s prošnjo na sl. vredništvo „Novic“, katero je uže večkrat na enake prošnje odgovorilo, naj nam pojasni vzrok bolezni in pové, kako jo ozdraviti.“

V Lomeh 29. svečana 1880.

Gaspar Rudol, večletni naročnik „Novic“.

Odgovor vredništva. Radi odgovarjamo na to vprašanje tako-le: Metulji ali metljaji so črviči, ki se v jetrih *) zaredé največkrat pri ovcah, manjkrat pri goveji živini in prešičih, še bolj redkokrat pa pri konjih. Bolezen se rada z zlatenico in vodenico združi, in obstoji v tem, da se v strugah jeter, kjer žolč teče, več ali manj metljajev napravi. Bolezen napade ali posamesna živinčeta, ali pa kot kuga o mokrotnih letih in pri škodljivi močvirni paši cele čede.

Znamenja bolezni. Bolezen se večidel natihoma prikrade; le ko hujšo stopnjo doseže, se očitno pokaže; včasih se pa še le najde, ko živinče pogine in se pri raztelesovanju jeterni metljaji najdejo. Navadna znamenja so sledeča: živinče postane leno, trudno; jed mu ne diši, volna postane pusta in se rada puli; oko postane rumenkasto, žlemlna koža gobca blede ali umazana, rumenkasta; zobje se majejo, trebuh jo napet zlasti na desni strani, kjer jetra ležé; blato je večidel, posebno proti koncu, driskasto. Pod kožo se napravijo včasih sem ter tje vodene otekline. — Metulji pa ne pridejo od zunaj po pijači ali jedi v jetra, ampak se zaredé v samih jetrih; če jih iz jeter deneš, kmalu poginejo.

Pretek in konec bolezni. Bolezen dolgo časa trpi, tri do šest mesecev in celo do enega leta, predno živinče umori. Ozdravi se le koj o začetku, če se škodljive zadeve, ki so bolezen naključile, naglo odvrnejo. Če pa bolezen bolj huda postane, se ne ozdravi več, ker nobeno zdravilo ne more črvov iz jeter pregnati zato, ker do njih ne more.

Vzroki. Največkrat je vzrok bolezni močvirnata in slabo spravljena ali večkrat zmočena klaja v mokrotnih letih, kakor tudi paša po močvirnih pašnikih, kjer bičeje in ločje raste in kjer večkrat voda nastopi. So pašniki, kjer se živina prav rada pase in dobro pašo dobiva, da se zelo zredí, a pri tem bolezen dobí, ki se potem pozimi včasih tako pohujša, da cele čede po njej poginejo. Zavoljo tega se ne smejo nikdar ovce, ki so za pleme namenjene, na take pašnike goniti.

Ozdravljanje. Le prav od začetka bolezni bi moglo ozdravljanje kaj koristiti, če se razen tega, da se vzroki popolno odvrnejo, živini encijana, pelina, kalmeža, hrastove skorje daje. Nekateri hvalijo praženo žito s kuhinjsko soljo, spet drugi apno ali apneno vodo s petrolejem itd. Vendar če se bolezen v celi čedi prikaže, vedno več dobička kaže, metljajevo ovco brez odlašanja, dokler še preveč ne hira, mesarju dati, ker je tako meso o začetku, pa le o začetku bolezni še za vžitek pripušljivo. Če je pa živinče hudo shujšalo, ni nič več vredno in ne sme se več v mesnicah prodajati, pa tudi ne domá vživati.

Jeterni metljaji pri ovcah so poglaviten pogršek (patentni tadel) in do dveh mesecev po kupu kupčijo razderejo.

Gospodarske novice.

Prvi hrvaški vinski somenj v Zagrebu.

Hrvaška slav. kmetijska družba razpošilja imenik za vinski somenj prijavljenih vin. Iz tega imenika se razvidi, da se je za vinski somenj ponudilo za prodajo do 80.000 veder vina in to od l. 1834. do 1879. Cena je najniža 3 gold. 92 kr. vedro in najviša 30 gold. 80 krajc. vedro. Za naše vinske trgovce bode gotovo ta somenj velike važnosti, zatoraj jim priporočamo, da se

*) Tudi v pljučah se pri ovcah nahajajo metljaji, pa so vse drugačne podobe, belim nitkam podobni, in vendar ravno lista živalica.